

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 23. новембра 2020. године, одлуком број 3440/1

2. Састав Комисије:

Ментор: др Радојка Вукчевић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Ужа научна област: наука о књижевности, америчка књижевност

Датум избора у звање: 28.09.2005.

др Зоран Пауновић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Ужа научна област: наука о књижевности, енглеска и америчка књижевност

Датум избора у звање: 03.04.2006.

Др Ивана Пауновић, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Ужа научна област: наука о књижевности, енглеска и америчка књижевност

Датум избора у звање: јул 2019.

Др Сергеј Мацура, доцент, Филолошки факултет Универзитета у Београду;
Ужа научна област: наука о књижевности, америчка књижевност; Датум
избора у звање: 30.10.2016.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Јован, Богољуб, Савин
Датум и место рођења	17.03.1971. Нови Сад
Наслов мастер рада	„Нови поглед на три класична дистопијска романа и њихов утицај на модерну дистопијску мисао“
Датум и место одбране мастер рада	11.02.2016. Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић, Нови Сад
Научна област из које је стечено академско звање мастера	Наука о књижевности

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Метафоричке функције елемената научне фантастике у прозном делу Едгара Алана Поа

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација **Метафоричке функције елемената научне фантастике у прозном делу Едгара Алана Поа** Јована Савина обухвата 198 компјутерски штампаних страница (проред 1), а подељена је на осам поглавља: 1. **Увод** (стр. 1-9), 2. **Метафора, њене функције и научна фантастика** (стр. 9-24), 3. **Класификација Поовог прозног корпуса** (стр. 24-28), 4. **Метафизичке приче и есеји** (стр. 28-47), 5. **Приче о фантастичним путовањима** (стр. 47-87), 6. **Приче с мотивом суспендоване анимације** (стр. 87-122). 7 **Приче са темама карактеристичним за научну фантастику попут кибернетике, робота и књижевне утопије** (122-142) 8. **Настављачи традиције. Писци и дела научне фантастике двадесетог века. Теме научнофантастичног књижевног жанра** (142-183) 9. **Закључак** (183-189) 10. **Литература** (189-197). Списак литературе приложен на крају рада садржи 118 библиографских јединица.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Јована Савина **Метафоричке функције елемената научне фантастике у прозном делу Едгара Алана Поа** испитала је веома подробно поједине метафоре у одабраном корпусу који обухвата роман *Авантуре Артура Гордона Пима*, есеј „Еурека“ и кратке приче:

„Пустоловина без премца извесног Ханса Пфала“, „Подвала са балоном“, „Mellonta Tauta“, „Неколико речи са мумијом“, „Прича о искрзаним планинама“, „Месмеричко открочење“, „Чињенице у случају г. Валдемара“, „Разговор Еироса и Хармионе“, „Моћ речи“, „Рукопис пронађен у боци“ и „У дубинама Малстрема“.

Кандидат Јован Савин у **Уводу** дефинише предмет и циљ истраживања дисертације и детаљно испитује књижевно-историјски контекст у коме су настала дела Едгара Алана Поа – амерички романтизам и његов развој под утицајем европских писаца, пре свега енглеских. То му је омогућило да дефинише основне теме њихових дела (љубав према природи, индивидуализам, фасцинацију натприродним, залажење у егзотичне пределе и идеализацију стварности). Књижевно-историјски контекст га је упутио на болне промене кроз који је Америка пролазила на путу ка урбаном и индустријском гиганту у потрази за америчким сном док се дефинисала америчка књижевност у спреси са америчким идентитетом.

У поглављу под називом „Метафора, њене функције и научна фантастика“ представљен је теоријски развој мисли о метафори од стилске фигуре на нивоу речи, преко нивоа исказа до дискурса што је омогућило кандидату да истражи феномен метафоре на нивоу реторике, семантике и херменеутике (А. А. Ричардс, Макс Блек, Пол Рикер).

У наредном поглављу, „Класификација Поовог прозног корпуса“, укратко је представљен преглед класификација Поовог прозног дела које је критика у зависности од приступа и потреба износила у есејима и радовима биографа, критичара и књижевних теоретичара попут: Кенета Силвермана, Рубена Халека, Вилијама Симондса, Вилбура С. Скота, Иване Ђурић Пауновић, Радојке Вукчевић, Џона Клута, Питера Николса и Дарка Сувина.

Аутор рада је на основу испитаних класификација дефинисао и ону која одговара потребама истраживања.

У четвртом поглављу „Метафизичке приче и есеји“ детаљно су анализирани Поов есеј „Еурека“ и приповетка „Разговор Еираса и Хармионе“, након чега Сувин закључује да се По у оба прозна дела бавио метафизичким питањима порекла, сврхе и судбине васионе као и сврхом постојања човечанства и његове коначне судбине. Закључено је да метафоре које се појављују у овим делима упућују на неке теме научнофантастичног књижевног жанра попут ентропије и апокалипсе.

Пето поглавље, „Приче о фантастичним путовањима“, анализира мање познату Поову причу под називом „Пустоловина без премца извесног Ханса Пфала“, две познате приче које су редовно налазиле своје место у бројним антологијама: „Рукопис пронађен у боци“ и „У дубинама Малстрема“, Поовом једином роману *Авантуре Артура Гордона Пима* и у мање познатој причи „Мелонта Таута“. Општи закључак овог, у раду најопсежнијег поглавља, јесте да су многе метафоре, поготово метафора „расцепљених небеса“ у причи о Хансу Пфалу отвориле књижевни и кинематографски пут апотеозе научне фантастике. По је својим балонима и бродовима који лутају беспрегледним ваздушним и воденим просторима инспирисао и усмерио научну фантастику упутивши њене протагонисте ка непознатим чудесима васионе.

У шестом поглављу, „Приче с мотивом суспендоване анимације“, анализирају се познате Поове приче: „Прича о искрзаним планинама“, „Месмеричко откровење“, „Факта о случају г. Валдемара“ и „Неколико речи са мумијом“. Суспендована анимација је својеврстан заустављен тренутак у

времену и простору. Закључено је да су Поове идеје које подразумевају хипнотисање човека на самрти и оживљавање неколико хиљада година старе мумије инспирисале модерне писце научне фантастике који су могућност свемирских путовања и савладавање огромних удаљености у васиони видели уз помоћ хибернације или успоравања животних процеса, као и комуникације између паралелних светова.

Седмо поглавље, „Приче са темама карактеристичним за научну фантастику попут кибернетике, робота и књижевне утопије“, анализира две Поове приче: „Истрошени човек“ и „Елеонора“. Оне нису могле бити сврстане у претходне поменуте корпусе прича због одређених специфичности, као што је могућност идентификовања елемената научне фантастике нпр. У „Истрошеном човеку“, како показује кандидат Савин, По хумористичким приповедачким стилем говори о могућности замене појединих делова људског тела вештачким. Научна фантастика од својих почетака веома успешно користи Поове идеје почевши од чешког писца Карела Чапека, који први помиње реч „робот“, до модерне представе о вештачкој интелигенцији. У „Елеонори“, с друге стране, провејава меланхолична представа утопије као стационарног стања досаде коју нарушава неки реметилачки фактор. Ово је и честа тема научнофантастичне књижевности, закључује Савин, коју су теоријски обрађивали критичари попут Дарка Сувина и Фредерика Џејмсона.

У осмом поглављу, „Настављачи традиције. Писци и дела научне фантастике двадесетог века. Теме научнофантастичног књижевног жанра“, Савин анализира поједине књижевне мотиве које су писци научне фантастике с краја деветнаестог као и прве и друге половине двадесетог века попут Херберта Џорџа Велса, Карела Чапека, Џејмса Баларда, Артура Кларка,

Станислава Лема и других, преко Поових метафора, изградили у велике теме научнофантастичне књижевности. У питању су: ентропија, апокалипса, утопија, свемирска путовања, хибернација, киборзи, први контакт и паралелни светови.

У Закључку кандидат резимира резултате свог истраживања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. „Кружно схватање времена у два репрезентативна дела Милоша Црњанског и Артура Кларка“, *Анали Филолошког факултета*, Универзитет у Београду: 2018, књига XXX, свеска I, страна 49–59.
2. „Америчка палп култура и развој научнофантастичног књижевног жанра у петпарачким часописима“, *Лунар*, Универзитет у Крагујевцу: 2018, година XIX, број 67, страна 279–284.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Полазећи од постављеног научног циља дисертације **Метафоричке функције елемената научне фантастике у прозном делу Едгара Алана Поа** да истражи феномен метафоре у спреси са научном фантастиком, аутор дисертације Јован Савин испитао је прозно стваралаштво Едгара Алана Поа у односу на време у коме су одабрана дела настала, деветнаести век у Сједињеним Америчким Државама. Сумирајући њихове улоге у прози Едгара

Алана Поа, Савин показује да његова дисертација не представља потрагу за јединственим одговором или критиком која би обухватила и приказала све одлике поезије Едгара Алана Поа, што није ни било могуће јер је узео у обзир како свестраност овог великог америчког и светског писца, тако и флуидност и неухватљивост самог појма метафора. Наиме, након темељне анализе концепта метафоре и њених манифестација, Савин закључује да метафора, научна фантастика и Поов допринос књижевности представљају непрекидни процес стварања, смењивања, размењивања односно циркулисања најразличитијих значења елемената метафоре у оквиру америчке књижевности, научне фантастике пре свега. Поов допринос, јасно показује Савин, посебно се огледа у осветљавању његових утицаја на писце који ће тек доћи, на француске и енглеске писце попут Жила Верна и Херберта Џорџа Велса, којима је посвећена посебна пажња, а чиме Савин показује да је рађање књижевног жанра научне фантастике функционисало и као повратна трансатлантска спрега између Америке и Европе.

Овако конципирано темељно истраживање кандидата Савина омогућило му је да у дисертацији успешно докаже хипотезе које је поставио на почетку рада којима је претпоставио да су поједине метафоре из одабраног корпуса Поове прозе пресудно утицале на мотиве и теме којима ће се писци научне фантастике бавити у другој половини XIX века и током XX века. Савин сумира претходне налазе и књижевне критике која се бавила научнофантастичном прозом Е. А. Поа, а која условно издваја неколико тематских целина: фантастична путовања која се баве имагинарним летовима, прекид животних процеса као последица месмеричког сна или хипнозе, онтолошка и трансцендентна питања и псеудонаучне теорије о шупљој земљи.

Пажљивом анализом одабраног корпуса Поових дела Савин је дошао до сазнања да испитане метафоре не само систематизују размишљање базирано на сличностима, већ имају и хеуристичку функцију која нас наводи да о одређеним књижевним идејама постављамо нова питања и тражимо нове одговоре. Ово веома темељно истраживање открило је Савину да су Едгару Алану Поу метафоре указале на неке већ познате чињенице али да је и сâм интуитивно долазио до сопствених модела када таквих сличности није било. Савин долази и до кључног закључка да се прелазак из метафоре у модел може схватити и као настављена метафора, односно, како сам каже, као алегорија која, ако се обраћа човековој машти, има способност стварања “нове књижевности”.

Јован Савин користи ову синтагму да би под њу подвео и научну фантастику која је настала под Поовим утицајем, а у другој половини XIX, а посебно током XX века, дефинисала своје теме и мотиве. Пратећи развој Поове метафоричке мисли и његове књижевне идеје, од првобитне четири тематске целине које су карактеристичне за Поову научну фантастику, он је дошао до читавог спектра мотива који су карактеристични за научну фантастику модерног доба. Кандидат Савин закључује да свака од поменутих Поових тема има барем по једну нову метафоричку функцију која се састоји у давању новог значења одређеној књижевној идеји. Та нова значења Савин веома надахнуто и стручно тумачи у светлу научно фантастичних дела модерних/савремених писаца који обрађују: социо-религијске теме, теме првог контакта, еколошка питања, ентропију у књижевности, свемирска путовања, паралелне светове, вештачку интелигенцију, апокалипсу, алтернативне историје.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Промишљеним и теоријски чврсто утемељеним, али и свежим ишчитавањем романа одабраних по чврстим и јасним критеријумима, кандидат Јован Савин је у дисертацији **Метафоричке функције елемената научне фантастике у прозном делу Едгара Алана Поа** дошао до читавог низа иновативних увида и закључака. Јован Савин је показао изванредно познавање како културноисторијског контекста у коме је стварао Едгар Алан По, тако и његове поетике. Кандидат Савин је у овој дисертацији потврдио способност за анализу књижевноуметничког текста, његово сагледавање у теоријском и историјском контексту из кога потиче, као и способност доношења самосталног критичког суда. Своје закључке је изложио прегледно и систематично, јасним и прецизним научним језиком, који читаоцу олакшава сналажење у сложеној проблематици ове дисертације.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изложеног, Комисија сматра да је Јован Савин обрадом теме под насловом **Метафоричке функције елемената научне фантастике у прозном делу Едгара Алана Поа** написао вредно научно дело, од несумњивог значаја за српску англистику и науку о књижевности. Предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидату Јовану Савину одобри приступ усменој одбрани рада.

У Београду, 29. децембра 2020. г.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Сергеј Мацура, доцент, Филолошки факултет Универзитета у Београду. (председник)
2. Др Ивана Пауновић, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
3. др Зоран Пауновић, редовни професор, Филолошки факултет у Београду